

**TURUN
YLIOPISTO**

Kuulumisen kamppailuja

Kuulumistyö suomalaisissa omaelämäkerrallisissa trans*sarjakuvissa

Sosiaalitieteiden
kandidaatintutkielma

Laatija:
Henry-Paul Ontto-Panula

14.5.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Sosiaalitieteet

Tekijä(t): Henry-Paul Ontto-Panula

Otsikko: Kuulumisen kamppailuja: Kuulumistyö suomalaisissa omaelämäkerrallisissa trans*sarjakuvissa

Ohjaaja(t): YTT Heidi Elmgren

Sivumäärä: 32 s., 7 liites.

Päivämäärä: 14.5.2025

Tutkimuksen aineistona toimii seitsemän suomalaisen transsukupuolisen sarjakuvataiteilijan tekemää omaelämäkerrallista omakustannesarjakuvaa, eli ilman kustantajaa julkaistua sarjakuvaa, sekä näihin sarjakuviin liittyvät näyttelyssä esillä olleet tekstiteokset. Aineistoa on analysoitu teemoittelevalla laadullisella sisällönanalyysillä sarjakuvissa ja tekstiteoksissa esiintyvän kuulumistyön näkökulmasta. Kuurneen ja Vienon (2022) kehittämä kuulumistyön käsite tarkoittaa työtä, jolla pyritään saavuttamaan johonkin tiettyyn viiteryhmään kuuluminen tai sen ulkopuolelle jääminen.

Transsukupuolisuus puhuttaa tällä hetkellä mediassa esimerkiksi uuden translain voimaan astumisen myötä vuonna 2023 tai maailmalla vaikuttavan anti-gender-liikkeen takia. Transsukupuolisuutta käsitteleviä sarjakuvia on aiemmin tutkittu etenkin Suomessa suhteellisen vähän. Kansainvälisesti tutkimuksissa on keskitytty usein sarjakuvien vaikuttamismahdollisuuksiin tai sarjakuvataiteen avulla tehtävään aktivismiin tai valistustyöhön.

Sarjakuvista ja niihin liittyvistä tekstiteoksista löytynyt kuulumistyö on jaettu kolmeen teemaan, jotka ovat kuuluminen trans*ihmisten kategoriaan, kuuluminen trans*diagnoosin piiriin ja kuuluminen (trans*)yhteisöön. Analyysin keskeisin tulos on se, että voidakseen tulla legitimoiduiksi omana sukupuolenaan, transsukupuoliset ihmiset tekevät paljon kuulumistyötä, jota kuvataan sarjakuvateoksissa kamppailuna, byrokratian labyrinttinä ja taisteluna. Erityisesti diagnoosin piiriin kuuluminen vaatii kuulumistyötä, jossa korostetaan kärsimystä, sillä Suomessa käytössä olevan transsukupuolisuuden diagnoosin, ICD-10 tautiluokituksen F64.0, kriteereihin kuuluu sukupuolidysforia, eli kärsimys oman sukupuoli-identiteetin ja kehon ristiriidasta.

Avainsanat: transsukupuolisuus, sarjakuva, omakustannesarjakuva, transtaide

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Trans*sanasto	6
3	Aiempaa tutkimusta	8
3.1	Mitä sarjakuva on?	8
3.2	Trans*sarjakuvan ja -taiteen tutkimuksesta	9
3.3	Kuulumistyö	9
4	Tutkimusasetelma	11
4.1	Aineisto	11
4.1.1	Uolevi Äikäs, Cism't	11
4.1.2	Rasmus Tiilikka, ...mutta sehän on pojan nimi	12
4.1.3	Onsku Franck, Lahden Setan Zine 2021	12
4.1.4	Nika Kiiskilä, I'm not boy or girl	12
4.1.5	Elisa Ruu, Neon Binary	12
4.1.6	Tesla Sysipuu, being trans on Grindr be like...	12
4.1.7	Kaino Kuu, Assimilaatio	13
4.2	Tutkimuskysymys ja menetelmät	13
4.3	Etiikka	14
5	Analyysi	15
5.1	Kuuluminen trans*ihmisten kategoriaan	15
5.2	Kuuluminen trans*diagnoosin piiriin	17
5.3	Kuuluminen (trans*)yhteisöön	23
5.4	Sarjakuva kuulumistyönä	26
6	Johtopäätökset	28
6.1	Kuulumisen kamppailut	28
6.2	Helpottava kuulumistyö yhteisön hyväksi	29
6.3	Jatkotutkimus	30
	Lähteet	31
	Liitteet	33
	Liite 1. Kirjeet	33

1 Johdanto

Carolyn Steedmanin (2000) kirjoittamassa artikkelissa nimeltä *Enforced Narratives* hän kuvailee aineistoa, joka sisältää omaelämäkerrallisia tarinoita Ison-Britannian köyhälistön elämästä. Vuonna 1661 Isossa-Britanniassa maistraattien tuli alkaa kerätä taustatietoa niiden elämästä, jotka hakivat heiltä köyhäinapua ja tämä tapa jatkui aina 1900-luvulle asti. Tänä aikana maistraatit keräsivät tuhansia tarinoita ihmisiltä, jotka olivat hankalissa tilanteissa. Nykyään nämä aineistot ovat kovassa käytössä historian tutkimuksessa, sillä niiden oletetaan kuvaavan köyhälistön todellista elämää. Tämä ei kuitenkaan ole välttämättä totta. Aineisto perustuu vain apua hakeneiden kertomuksiin ja kertomuksissa myös näkyy Steedmanin mukaan toistuvia kaavoja, jotka perustuvat melko todennäköisesti kysymysten asetteluihin. Steedman kysyykin artikkelissaan, onko tarina Ison-Britannian köyhälistöstä muovautunut sellaiseksi, kuin mitä se on tänä päivänä siksi, että köyhälistön on täytynyt kertoa itsestään tietynlaista tarinaa kuuluakseen siihen joukkoon, joka saa apua? Kertomus köyhyydestä, lasten kuolemista ja hyväksikäytöstä ei siis ole välttämättä koko totuus, vaan opittu tarina, joka tulee kertoa joukkoon kuuluakseen.

Näin Steedmanin kuvailemassa tarinan muodostumisessa yhtymäkohtia siihen, millaista tarinaa trans*ihmisten tulee kertoa Suomessa itsestään voidakseen kuulua trans*ihmisten joukkoon. Sen takia tässä tutkimuksessa analysoin seitsemää omaelämäkerrallista trans*sukupuolikokemuksesta kertovaa omakustannesarjakuvaa, sekä niihin liittyviä tekstitaideiteoksia, niissä esiintyvän kuulumistyön näkökulmasta. Omakustannesarjakuvalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sarjakuvalehteä tai -kirjaa, jolla ei ole kustantajaa. Omakustannesarjakuvat ovat usein pehmeäkantisia ja niiden painosmäärät ovat pieniä, sillä nimensä mukaisesti taiteilija on yleensä kattanut niiden painokustannukset itse. Kuulumistyöllä taas tarkoitetaan erilaisia prosesseja, joilla yritetään luoda kuulumista vaikkapa kansaan, yhteisöön, porukkaan tai muuhun viiteryhmään (Kuurne & Vieno, 2022).

Trans*sukupuolisten ihmisten kuulumistyö on ajankohtainen aihe, sillä uusi translaki tuli voimaan vasta vuonna 2023, lisäten trans*ihmisten mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämäänsä ja määrittää itse sen, kuuluvatko he trans*ihmisten kategoriaan (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2023). Samaan aikaan trans*yhteisö järjestää yhä mielenosoituksia vaikuttaakseen terveydenhuollon palveluvalikoimaneuvoston Palkon sukupuolidysforian hoitosuositukseen, joka perustuu yhä vanhan translain keskittämissetukseen, jota ei uudessa laissa enää ole (transpolitiikka, 2024). Suosituksen vuoksi trans*ihmiset saavat hoitoa vain

Helsingissä ja Tampereella, mikä vähentää muualla asuvien trans*ihmisten mahdollisuutta oman elämänsä parantamiseen ja pidentää trans*terveydenhuollon jonoja. Lisää aiheesta voi lukea myös trans*ihmisten potilasjärjestö trasek ry:n verkkosivuilta, jossa vertaillaan World Professional Association for Transgender Healthin hoitosuosituksia Palkon suositukseen (ks. Valojää, 2024).

2 Trans*sanasto

Trans*ihminen, tai trans*sukupuolinen ihminen on henkilö, jonka sukupuoli-identiteetti ei ole sama, kuin hänelle syntymässä määritetty sukupuoli (Holma ym. 2018, 11). Jotkut trans*ihmiset kokevat tarpeen käydä läpi sukupuoltaan korjaavia toimenpiteitä, kuten hormonikorvaushoitoja, karvoituksen laserpoistoa tai kirurgisia toimenpiteitä. Kutsun näitä toimenpiteitä, sekä niitä edeltävää diagnoosijaksoa yhteisellä termillä trans*prosessi. Suomessa on käytössä trans*sukupuolisuudelle ICD-10 tautiluokitus F64.0, jonka diagnostisiin kriteereihin kuuluu sukupuolidysforia. Lääketieteellisten hoitojen saaminen julkisesta terveydenhuollosta ilman tätä diagnoosia on mahdotonta (trasek, nd.). Sukpuolidysforia on kehon ja oman sukupuoli-identiteetin ristiriidasta kumpuavaa pahaa oloa, joka voi näyttäytyä monin eri tavoin (Stryker, 2017, 17).

Sanaa trans*sukupuolinen tai trans*ihminen käytetään julkisessa keskustelussa välillä synonyyminä binaariselle trans*ihmiselle, joskus vain trans*prosessinsa jo päättäneelle trans*ihmiselle tai kattoterminä kaikelle sukupuolen moninaisuudelle. Käytän itse sitä tässä tutkimuksessa kattamaan kaikki erilaiset sukupuolen moninaisuuden muodot, olivatpa ne sitten binääristä trans*sukupuolisuutta tai jotain binäärin ulkopuolelta. Käytän tässä tutkimuksessa monessa paikassa myös asteriskia (*) trans-etuliitteen perässä. Se on vakiintunut tapa, jolla viitataan siihen, että trans*kokemuksia on olemassa yhtä monta, kuin trans*ihmisiä (Stryker, 2017, 10–11). Asteriski trans-etuliitteen perässä tarkoittaa, että kaikki erilaiset trans*kokemukset jätetään avoimiksi ja mahdollisiksi ja sen käyttö kutsuu käyttäjää ja lukijaa hyväksymään kokemusten todellisen moninaisuuden. Käytän tässä tutkimuksessa paljon erilaisia trans*-etuliitteellä varustettuja yhdyssanoja, kuten trans*narratiivi, trans*kokemus, trans*sarjakuva tai trans*tutkimus.

Binäärinen sukupuoli tarkoittaa ajattelua, jonka mukaan sukupuolia on tai tulisi olla vain kaksi (Stryker, 2017, 12–13). Trans*ihmisen kohdalla binäärisyys näyttäytyy usein siten, että tämä korjaa sukupuoltaan yhdestä lapsuudessa määritetystä binäärisestä sukupuolesta toiseen itse koettuun binääriseen sukupuoleen (esimerkiksi naisesta mieheksi). Ei-binääriselle sukupuolikokemukselle on paljon erilaisia termejä, kuten asukupuolinen, sukupuoleton, genderfluid tai muunsukupuolinen. Jokaisen sukupuolikokemus on uniikki, mutta kaikkia yhdistää se, että henkilön sukupuoli-identiteetti ei ole mies, eikä nainen (trans tai cis). (Holma ym. 2018, 10–11.)

Cisihminen, cissukupuolinen tai etuliite cis- (cisnainen, cismies) tarkoittaa henkilöä, joka ei ole trans*sukupuolinen (Stryker, 2017, 13). Cisihmisten sukupuoli-identiteetti on sama, kuin heidän syntymässä määritetty sukupuoliensa, eivätkä he yleensä koe tarvetta käydä läpi sukupuolta korjaavia lääketieteellisiä toimenpiteitä.

Queer on terminä siirtynyt solvauksesta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen käyttöön 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa, USA:n AIDS-kriisin pahimmassa vaiheessa. Sen alkuperäinen tarkoitus oli olla poliittinen ja avoin sana enemmän pelkkää seksuaalisuutta tarkoittavien sanojen. Sana mahdollistaa siis epämääräisyyden, ja sen avulla voidaan myös vastustaa täsmällisiä määrittelyjä. (Stryker, 2017, 30.)

Sarjakuvissa ja tekstiteoksissa käytetään usein sanaa transpoli, joka on teoksissa vakiintunut tapa viitata sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikoihin Helsingissä ja Tampereella. Käytän tutkimuspoliklinikoista tässä tutkimuksessa sarjakuvissa ja tekstiteoksissa käytettyä transpoli-lyhennettä.

3 Aiempaa tutkimusta

3.1 Mitä sarjakuva on?

Sarjakuvataiteen suurteoksessa Sarjakuva – näkymätön taide (McCloud, 1994, 5), kuvaillaan sarjakuvaa sarjalliseksi taiteeksi, joka on käänös sarjakuvataiteilija Will Eisnerin käyttämästä termistä sequential art. Eisner oli kehittänyt sarjakuvalle termin ”sequential art” voidakseen kuvata taidemuotoa tarkemmin, sillä englanniksi sarjakuvaa tarkoittava sana ”comics” kuvaa enemmän sarjakuvan sisältöä, huumoria, mutta suomen kielen sana kuvaa sarjakuvan muotoa, kuvia, jotka muodostavat sarjan (5). Sarjakuva on siis taiteen muoto, jossa erilaisia kuvia on laitettu sarjoiksi, ja niitä lukiessaan lukija voi muodostaa käsityksen jatkuvasta tarinasta, vaikkei hän näe tarinan jokaista yksityiskohtaa. Sarjakuvan lukeminen on siis jatkuvaa täydentämistä. Ruudusta toiseen siirtyessään lukija luo itse mielessään yhteyden näiden kahden ruudun tapahtumien välille (65–67). Tämä täydentämisen taito on sarjakuvan lukemisen taitoa.

Suomalaista sarjakuvaa on julkaistu 1900-luvun alkukymmeniltä aina vuosisadan puoliväliin asti paljolti sanoma- ja aikakauslehdissä. 1960-luvun lopulla Suomessa tapahtui alakulttuurisarjakuvan (eng. underground comics) pienimuotoinen aalto, joka otti mallia Yhdysvaltojen suuremmasta alakulttuurisarjakuvan suosiosta. Tämä trendi jatkui kymmenisen vuoden ajan, ja Yhdysvaltojen tapaan tekijät olivat pitkälti miehiä. (Nummelin, 2018, 157–165; Galvan & Misemer, 2019, 1.)

Etenkin yhdysvalloissa alakulttuurisarjakuva halusi rikkoa tabuja ja sensuurin rajoituksia. Alakulttuurisarjakuvan historiassa muistetaan usein tärkeimpinä tekijöinä joukko valkoisia miehiä, jotka asuivat San Franciscossa, mutta tämä ei ole koko totuus. Samaan aikaan eri paikoissa ympäri Yhdysvaltoja monet muut marginalisoituihin ryhmiin kuuluvat ihmiset, naiset, afroamerikkalaiset ja queer-ihmiset, tekivät omia alakulttuurisarjakuviaan, joissa he pystyivät käsittelemään tabuna pidettyjä aiheita, kuten homoutta. (Galvan & Misemer, 2019, 1–2.)

Myös Suomessa erilaiset marginalisoidut ihmiset ovat tehneet omia sarjakuviaan, kuten vaikkapa naisten feministiset julkaisut Naarassarjat, joka ilmestyi vuosina 1992–1993, Irtoparta, joka ilmestyi vuosina 2001–2007 ja Nettinarttu, joka ilmestyi verkossa vuosina 2004–2009. (Romu, 2022, 7–8.) Sateenkaarisarjakuva, eli queer-ihmisten tekemä tai queer-

aiheista kertova sarjakuva taas on noussut pintaan erityisesti 2010-luvulla, jolloin sitä on julkaistu verkossa, omakustannelehtinä ja kirjoina (Kauranen, Romu & Vuorinne, 2023).

3.2 Trans*sarjakuvan ja -taiteen tutkimuksesta

Brasiliassa tehdyssä trans*sarjakuvien tutkimuksessa (Mandolini & Rizzi, 2023) todettiin, että trans*ihmiset julkaisevat sarjakuviaan paljon verkossa tai kustantavat teoksiaan itse joukkorahoituksen turvin (109–111). Sama näkyö myös Suomessa, missä queer-sarjakuvaa julkaistaan erityisesti verkossa ja omakustanteina (Kauranen, Romu & Vuorinne, 2023). Brasilialaista trans*sarjakuvaa koskevassa artikkelissa (Mandolini & Rizzi, 2023) kerrotaan myös, että monet trans*sarjakuvataiteilijoiden teoksista voidaan nähdä teemoiltaan osana trans*aktivismia (106). Myös ruotsalaisessa tutkimuksessa (Ernst, 2022), jossa analysoitiin kahta trans*ihmisten tekemää sarjakuvaa, todettiin trans*ihmisten voivan vaikuttaa yhteiskunnan suhtautumiseen trans*sarjakuvalla.

Myös muuta trans*taidetta käytetään usein aktivismin ja muun vaikuttamisen välineenä. Tämä näkyö esimerkiksi Heimosen ja Harjun (2022) transkansalaisuutta koskevassa tutkimuksessa. Transkansalaisuudella tarkoitetaan tutkimuksessa trans*ihmisten mahdollisuutta vaikuttaa ja osallistua kansalaisyhteiskuntaan. Vaikka monet haastatelluista trans*ihmisistä kertoivat kokevansa vaikuttamisen mahdollisuutensa rajallisiksi, he mainitsivat taiteen yhtenä tärkeänä vaikuttamisen keinonaan. Taiteen avulla haastatellut voivat tehdä omaa elämäänsä ja siihen liittyviä vaikeuksia näkyväksi ja he kuvasivat sitä tärkeäksi tavaksi vaikuttaa (121–122).

Trans*ihmisten tekemä taide voi vaikuttamisen lisäksi toimia myös muilla tavoilla.

Amerikkalaisessa tutkimuksessa haastateltiin trans*nuoria heidän taiteellisesta prosessistaan (Austin ym. 2022). Monille taide oli tapa olla olemassa autenttisenä versiona itsestään, sillä monilla nuorilla ei esimerkiksi ollut mahdollisuutta pukeutua oman sukupuoli-identiteetin mukaisesti joko yhteisön painostuksen tai vaikkapa koulun pukeutumiskoodiston vuoksi (311–312). Osa kuvasi taiteen myös auttavan heitä käsittelemään omia vaikeita kokemuksia ja tunteita (312–314). Taide toimi nuorilla myös keinona löytää ympärilleen trans*yhteisö (315–316) ja luoda omaa toimijuuttaan (317).

3.3 Kuulumistyö

Kuulumistyöllä tarkoitetaan prosesseja, joilla ihmiset pyrkivät aktiivisesti luomaan, ylläpitämään tai vastustamaan sosiaalista kuulumista. Kuuluminen ei ole passiivinen tila, vaan

jatkuva prosessi, johon liittyy sekä tietoista, että tiedostamatonta työtä sosiaalisten suhteiden, rajojen ja käytäntöjen muovaamiseksi. Kuulumistyötä muovaavat myös laajemmat sosiaaliset rakenteet, kuten ryhmittely, sisään- ja ulossulkeminen ja valtasuhteet. Kuulumistyötä tehdään arjen teoilla, eleillä ja puheella, joilla kuulumista neuvotellaan eri tilanteissa. Sitä tehdään ylläpitämällä sosiaalisia siteitä ja rajoja, jakamaan ryhmät ”meihin” ja ”muihin”, sekä haastamalla näiden ryhmien jakoja. (Kuurne & Vieno, 2022.) Kuulumistyön teoreettiset juuret ovat Marxin ajatuksissa sosiaalisesta uusintamisesta, eli työstä materiaalsen elämän ja sosiaalisten suhteiden tuottajana (282). Lisäksi sen juuria löytyy myös Goffmanin kasvotyön (283) ja Hochschildin tunnetyön käsitteistä (284).

Kuulumista on tutkittu muun muassa erilaisissa naapurustoissa. Kuurne ja Gómez (2019) vertailivat kuulumistyötä kahdessa naapurustossa, Espanjassa sijaitsevassa Malasañassa (Madrid) ja Suomessa sijaitsevassa Kumpulassa (Helsinki). Tutkijat viettivät aikaa molemmissa naapurustoissa tarkkaillen naapurustojen päivittäistä elämää ja sitä, miten kuulumista tehtiin ja haastettiin jokapäiväisessä elämässä. Esimerkiksi Kumpulassa vanhat puutalot toimivat eräänlaisina kuulumisen ”toteemeina”, joiden avulla määritettiin sitä, kuka kuuluu osaksi Kumpulan naapuruston yhteisöä (223).

4 Tutkimusasetelma

4.1 Aineisto

Aineistonani toimii kokoelma trans*ihmisten itse julkaisemia omakustannesarjakuvia sekä tekstitaideteoksia, jotka olivat esillä ”kirje lukijalleni” -tapahtumassa Turussa taiteiden yönä 15.9.2024 B-gallerialla. Olin itse tapahtuman järjestäjä ja koko tapahtumaan oli kutsuttu mukaan 18 sarjakuvantekijää, joista 15 osallistuivat tapahtumaan. Mukaan kutsuttujen sarjakuvien tuli olla omakustanteita, eli tekijän itse julkaisemia. Toinen keskeinen kriteeri oli queer-identiteettiä käsittelevä omaelämäkerrallisuus. Tapahtumassa identiteettejä ei ollut rajattu mitenkään, joten mukana oli muun muassa tarinoita asexuaalisuudesta, trans*sukupuolisuudesta, polyamoriasta ja nahkahomokulttuurista.

Tapahtumassa esillä olleet tekstitaideteokset, eli ”kirjeet” kerättiin kesän 2024 aikana kirjoituskutsulla, jossa kysyin tapahtuman järjestäjänä kaksi kysymystä: ”Miksi teit sarjakuvan?” ja ”Mitä halusit sarjakuvallasi sanoa?”. Vaikka sekä sarjakuvateokset, että tekstit ovat henkilökohtaisia ja tekstiteosten nimi on ”kirje”, eivät kyseessä ole yksityiset tekstit tai muistiinpanot. Kaikki aineistoni osat on tarkoitettu julkisiksi ja niillä on aina oletettu olevan jonkinlainen yleisö.

Olen rajannut taidetapahtumassa esillä ollutta aineistoa niin, että olen ottanut siitä tarkasteltavakseni vain trans*ihmisten tekemät sarjakuvat, joista olen ottanut pois kaksi teosta, joiden tarkastelu ulkopuolisena olisi vaikeaa tekijöiden ja itseni läheisen suhteen vuoksi. Tämän rajauksen jälkeen aineistooni kuuluu seitsemän sarjakuvateosta ja seitsemän tekstitaideteosta, joita kutsun tässä tutkimuksessa nimellä ”kirje”.

4.1.1 Uolevi Äikäs, Cisn’t

Uolevi Äikkään Cisn’t on vuonna 2022 julkaistu 72-sivuinen sarjakuva, joka on aineiston sarjakuvista pisin. Äikkään tarina alkaa siitä, kun hän kertoo juuri tehneensä omakustannesarjakuvan nimeltä ”Don’t assume I’m cis”. Edellinen teos oli kertomus Äikkään henkilökohtaisesta kokemuksesta muunsukupuolisen identiteetin löytämiseksi. Uusi teos, Cisn’t, jatkuu siitä, mihin edellinen jäi. Tarinan kuluessa Äikäs toteaa olevansa transmies, hän muuttaa pois pieneltä paikkakunnalta, eroaa parisuhteestaan ja joutuu ulos transpolilta ennen, kuin prosessi ehtii edes kunnolla alkaa. Sen jälkeen Äikäs hankkii hormonikorvaushoitoa ja mastektomian, eli rintakehän maskulinisaation, yksityisen terveydenhuollon piiristä.

4.1.2 Rasmus Tiilikka, ...mutta sehän on pojan nimi

Tiilikan sarjakuva on aineistoni vanhimpia teoksia, jo vuodelta 2018. 20-sivuinen teos kertoo Tiilikan transpolilla käymästä prosessista alkaen siitä, kun hän päättää hakea lähetettä. Sarjakuvan lopussa Tiilikka saa diagnoosin, joka on muunsukupuolisille tarkoitettu F64.9, jolla lääketieteellisten interventioiden, kuten hormonikorvaushoidon tai leikkausten, saaminen on mahdotonta. Sarjakuva ei kuitenkaan kerro vain tästä, vaan transpolitarinan lomassa Tiilikka kertoo erilaisia pieniä sukupuoliin liittyviä arkipäivän kohtaamisia.

4.1.3 Onsku Franck, Lahden Setan Zine 2021

Franckin teos on seitsemän sivun mittainen sarjakuva, joka on julkaistu osana Lahden Setan työpajassa tehtyä omakustannelehteä. Teoksessa Franck piirtää itsensä karvaisena yksisilmäisenä peikkona ja teoksen tarina kertoo tunteista, joita transpolin lähetteen hankkimisen byrokratia herättää Franckissa. Teoksen alussa Franck soittaa itselleen ajan lääkärille, saadakseen lähetteen ja lopussa hän saa monien sekaannusten jälkeen kutsun transpolille.

4.1.4 Nika Kiiskilä, I'm not boy or girl

Kiiskilän vuonna 2021 julkaistu 20-sivuinen teos kertoo Kiiskilän suhteesta erilaisiin termeihin, joita hän tai muut käyttävät hänestä. Näitä termejä ovat esimerkiksi sisko, täti, poika, tyttöystävä, poikaystävä tai lesbo. Teos käsittelee hänen muunsukupuolisuuttaan ja sukupuolen moninaisuutta.

4.1.5 Elisa Ruu, Neon Binary

Ruun teos on julkaistu vuonna 2018 ja siinä on 28 sivua. Se on kokoelma erilaisia Ruun sarjakuvia hänen elämästään, jotka on aiemmin julkaistu hänen blogissaan vuosina 2015–2017. Sarjakuvat käsittelevät humoristisella tavalla jokapäiväisiä kohtaamisia sukupuolittuneessa maailmassa.

4.1.6 Tesla Sysipuu, being trans on Grindr be like...

Sysipuun 16-sivuinen sarjakuva on julkaistu vuonna 2022. Se käsittelee nimensä mukaan Sysipuun kohtaamisia homomiesten deittisovelluksessa Grindrissä. Sarjakuva koostuu

piirretyistä viestiketjuista, joissa Sysipuu käy erilaisia lyhyitä keskusteluja sekä trans*aiheista, että niiden ulkopuolelta.

4.1.7 Kaino Kuu, Assimilaatio

Kuun Assimilaatio on julkaistu vuonna 2024 ja se on 16 sivua pitkä. Se poikkeaa hieman muista teoksista sillä, että se ei välttämättä näytä ensisilmäyksellä omaelämäkerralliselta. Sarjakuva on tarina alienista, joka pukeutuu joka päivä ihmismäiseen asuun assimiloituaakseen ihmisten maailmaan. Alien suunnittelee tarinassa menevänsä ihmistymisleikkaukseen, mutta muuttaa lopulta mielensä, syö lääkärin ja hoitajan, ja toteaa olevansa onnellisempi ilman, että sopeutuu ihmisten joukkoon. Kuu kertoo sarjakuvasta kertovassa kirjeessään teoksen kertovan hänen omasta kamppailustaan mastektomian valitsemisen kanssa.

4.2 Tutkimuskysymys ja menetelmät

Tutkimuskysymykseni on ”Millaista kuulumistyötä sarjakuvalla tehdään?”

Analyysini on aineistolähtöistä, mutta teoriaohjaavaa teemoittelevaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä pyritään kuvamaan aineistoa sanallisesti ja aineisto pyritään kuvaamaan tiivistetyksi ja selkeästi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117–119). Sisällönanalyysiin kuuluu aineiston järjestelyä, eli teemoittelua, mutta pelkkä järjesteleminen ilman analyysiä ei riitä täyttämään sisällönanalyysin kriteerejä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 145–146).

Sisällönanalyysi voidaan jaotella aineistolähtöiseen, teorialähteiseen ja teoriaohjaavaan analyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121). Käytän tässä tutkimuksessa teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Analyysini siis etenee aineiston ehdoilla, mutta tarkastelen aineistoa etsien siitä teoriaani pohjautuvia teemoja, tämän tutkimuksen tapauksessa siis kuulumistyötä.

Aineistolähtöisyyttä kuvaa hyvin myös se, että aloitin analyysini alun perin tekemällä diskurssianalyysiä ja etsien aineistostani vallitsevaa trans*narratiivia haastavia vastaanarratiiveja. Aineistoani tarkemmin analysoidessani huomasin kuitenkin siinä keskeisenä teemana kuulumistyön. Tässä vaiheessa vaihdoin diskurssianalyysin teemoittelevaan sisällönanalyysiin ja otin kuulumistyön teoriapohjakseni, joka ohjaa koko analyysiprosessiani.

Käytän sarjakuvaa analysoidessani Monica Sassatellin (2021) kuvaamaa tapaa ymmärtää sarjakuvaa. Sassatellin mukaan sarjakuva antaa sen tekijöille uuden kielen, jonka avulla vuoropuhelu lukijan kanssa tapahtuu kirjaimellisen tason lisäksi symbolisella tasolla. (316–

317.) Tämän takia keskityn sarjakuvan tulkinnassa tekstisisällön lisäksi kuvaan silloin, kun kuva kertoo jotain, mitä tekstissä ei mainita.

4.3 Etiikka

Sekä sarjakuvateokset, että niin kutsutut kirjeet ovat julkisesti saatavilla olleita tai olevia taideteoksia. Siksi niiden tulkinnassa ei ole lähtökohtaisesti mitään eettisesti ongelmallista. On kuitenkin otettava huomioon, että trans*ihmiset ovat erilaisessa asemassa valtaväestöön nähden esimerkiksi erilaisten maalituskampanjoiden kohteena. Erityisesti tälläkin hetkellä vaikuttava anti-gender liikehdintä tekee julkisesti trans*ihmisenä esiintymisestä uhkaavaa (Naisjärjestöjen keskusliitto, nd). Tämän takia olen kysynyt sähköpostitse kirjallisen luvan jokaiselta tekijältä heidän sarjakuvansa liittämistä osaksi tutkimustani. Jokainen tekijä antoi minulle luvan sarjakuvansa ja kirjeensä käyttöön.

Haluan tässä kohdassa mainita myös oman positioni sarjakuvan ja etenkin queersarjakuvan kentällä. Olen itse sarjakuvantekijä ja olen toiminut monenlaisissa vapaaehtoistehtävissä, muun muassa Suomen sarjakuvaseura ry:n puheenjohtajana vuosina 2022–2024. Tämä asemani sarjakuvakentän sisäpuolella oli mahdollisesti yksi syy, miksi jokainen aineistoni sarjakuvien tekijöistä vastasi myöntävästi kyselyyni. Analyysissäni pyrin kuitenkin pysymään neutraalina ja en vertaa aineistoni teoksia esimerkiksi omaan tuotantooni.

Käsittelen tässä tutkimuksessa analysoimiani sarjakuvia ja ”kirjeitä” tekijän taiteilijanimellä. Vaikka tutkimuksissa pyritään usein anonymisoimaan aineistoa, tässä tapauksessa laitan kuitenkin taiteilijan tekijänoikeuden etusijalle. Moni taiteilija on kuitenkin itse miltei anonymisoinut itsensä valitessaan julkaista sarjakuviaan jollakin muulla nimellä, kuin omalla virallisella nimellään. Koska taiteilijanimet myös vaihtuvat usein, olen valinnut käyttää kustakin taiteilijasta sitä nimeä, jota he käyttävät taidetta tehdessään tämän tutkimuksen kirjoitushetkellä.

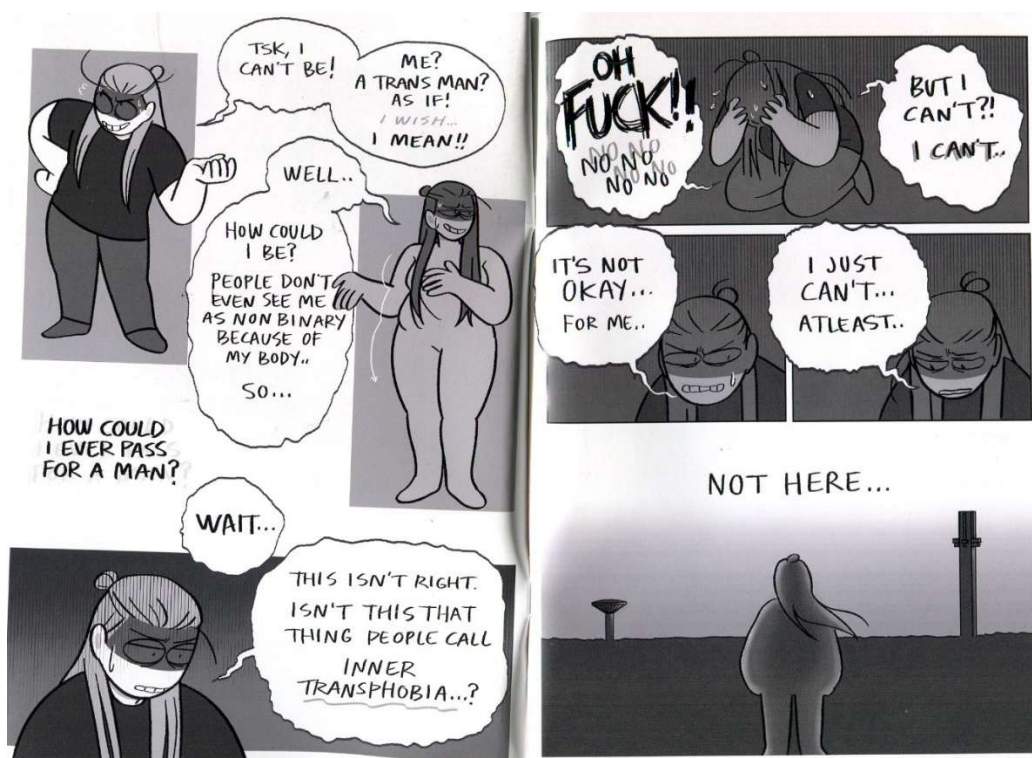
5 Analyysi

Olen jakanut kuulumistyön kolmeen erilaiseen kuulumistyön kategoriaan. Nämä kolme kuulumistyötä ovat 1) Trans*ihmisten kategoriaan kuuluminen, 2) trans*diagnoosin kriteereihin kuuluminen ja 3) (trans*)yhteisöön kuuluminen. Seuraavaksi käsittelemme jokaista kuulumistyötä vuorotellen esimerkkien kera.

5.1 Kuuluminen trans*ihmisten kategoriaan

Trans*ihmisten kategoriaan kuulumisella tarkoitan tässä tutkimuksessa kohtauksia, joissa hahmo pohtii itse omaa identiteettiään ja sitä, onko hän itse trans*. Tämä kuulumistyö näyttäytyy vahvimmin Äikkään ja Kiiskilän sarjakuvissa, mutta siihen viitataan myös muissa teoksissa.

Äikkään tarina alkaa siitä, kun hän kertoo juuri tehneensä omakustannesarjakuvan nimeltä ”Don’t assume I’m cis”. Edellinen teos oli kertomus Äikkään henkilökohtaisesta kokemuksesta muunsukupuolisen identiteetin löytämiseksi. Uusi teos, Cisn’t, jatkuu siitä, mihin edellinen jäi. Äikkään hahmo kamppailee itsensä kanssa siitä, voisiko hän sittenkin olla trans*mies muunsukupuolisen sijaan. Kamppailu ei ole pelkästään sisäistä, vaan myös ulkopuolisten reaktiot ja mahdolliset oletetut reaktiot vaikuttavat päätökseen.

Kuva 1. Uolevi Äikkään teoksesta Cisn't. Kuva julkaistu tekijän luvalla.

Yllä olevassa sarjakuvan otteesta (kuva 1.) Äikkäs kuvaa hahmonsa avulla kamppailua omien ajatusten kanssa. Hän pohtii omaa kehollisuuttaan ja asuinpaikkaansa. Aukeaman viimeinen ruutu sisältää tekstin ”not here” (suom. ei täällä), kun Äikkään hahmo punnitsee transiitioitumisen vaikeuksia pienellä paikkakunnalla. Kuvituksessa näkyy kaksi maan merkkiä aavalla lakeudella. Toinen on vesitorni, jollaisia on monellakin paikkakunnalla, mutta toinen rakennus paljastaa Äikkään hahmon asuinpaikkakunnan Seinäjoeksi. Rakennus on helposti tunnistettavissa lakeuden ristiksi, joka on Seinäjoen seurakunnan pääkirkon torni. Äikkään hahmo kamppailee siis sarjakuvassaan kahden eri kuulumisen välillä. Hän pohtii, haluaako kuulua vanhaan kategoriaansa, joka on Seinäjoella asuva muunsukupuolinen henkilö, joka on kuitenkin valmis olemaan muiden silmissä naisoletettu, vai uskaltaako hän ottaa riskin ja astua uuteen kategoriaan miehenä, jonka elämä ei voi jatkua pienellä paikkakunnalla.

Kuva 2. Nika Kiiskilän teoksesta I'm not boy or girl. Kuva julkaistu tekijän luvalla.

Kiiskilän sarjakuva käsittelee pohdintaa sukupuolen kokemuksesta ja hän kuvaa omaa suhtautumistaan sukupuoleensa koko elämänsä ajalla (kuva 2). Sarjakuvan omaelämäkerrallinen hahmo kertoo, miten lapsena hän halusi leikkiä poikaa ja miten hän teininä oli huolissaan siitä, miten huono hän oli tyttönä olemisessa. Erityisen kuvaavaa sisäisestä kamppailusta on viimeisen kuvan puhekuplan teksti ”Also that cool person is trans, and you are not cool, so you can’t...” (suom. ”Myös tuo siisti tyyppi on trans, ja sinä et ole siisti, joten et voi...”). Kiiskilän hahmo pohtii sarjakuvassa sitä, voiko hän antaa juuri itselleen luvan olla muuta sukupuolta, kuin sitä, mikä hänelle määritettiin syntymässä.

5.2 Kuuluminen trans*diagnoosin piiriin

Trans*diagnoosin piiriin kuuluminen on selkein erillinen kuulumistyö sekä sarjakuvissa, että kirjeissä. Tämä kuuluminen on selkeä erityisesti siksi, että se on lain määrittämä.

Transsukupuolisuuden diagnoosi, F64.0, on ainoa diagnoosi, jolla henkilön on mahdollista saada sukupuolenkorjaushoitoja. Diagnoosin piiriin kuulumistyö tapahtuu siis transpolilla, mistä monet sarjakuvistakin kertovat. Joissakin teoksissa, kuten vaikkapa Franckin lyhyessä sarjakuvassa, diagnoosin piiriin kuuluminen on koko teoksen kantava teema. Myös Äikkään teos käsittelee diagnostisten kriteerien täyttymistä laajasti. Aihetta käsittelevät sarjakuvat kuvaavat diagnoosin vaatimaa kamppailua labyrinttimäiseksi tai muuten vaikean byrokraattiseksi. Tätä kuvaa selkeimmin Tiilikan sarjakuvan sivu (kuva 3.), jossa Tiilikka on piirtänyt trans*prosessin lautapelimäiseksi temppuradaksi.

Kuva 3. Rasmus Tiilikan teoksesta ...mutta sehän on pojan nimi. Kuva julkaistu tekijän luvalla.

Tiilikan sarjakuvan sivussa erilaiset nuolet risteilevät eri suuntiin ja tekstit limittyvät luoden hankalasti seurattavan useamman mahdollisen lopputuleman sisällään pitävän aikajan. Lautapelimäinen kuvitus muistuttaa enemmän infografiikkaa, kuin sarjakuvaa ja se erottuu siksi Tiilikan teoksen muuten perinteisestä sarjakuvan estetiikasta. Tämä korostaa transpolin monimutkaisuutta ja kliinisyttä. Infografiikkamainen kuvitus ilman sarjakuvan hahmoja näyttää instituution epäinhimillisen puolen.

Myös Äikäs kuvittaa sarjakuvassaan transpolin ja diagnoosin hankkimisen vaikeuksia. Asialle on omistettu sarjakuvassa useita sivuja tai ruutuja pitkin sarjakuvaa. Otan tarkemman tarkastelun alle seuraavan aukeaman Äikkään teoksesta.

Kuva 4. Uolevi Äikkään teoksesta Cisn't. Kuva julkaistu tekijän luvalla.

Tällä aukeamalla (kuva 4.) Äikkään hahmo on sarjakuvan kohtauksessa hakeutumassa transpolille ja kertomassa omaa trans*tarinaansa saadakseen diagnoosin. Hän kuitenkin saa vuorotellen toisensa kumoavia lausuntoja eri ammattilaisilta. Ensin Äikkään hahmon psykologi ja lääkäri kertovat, että transpolilta saatava hoito auttaisi hänen ahdistukseensa, joka johtuu dysforiasta. Sen jälkeen transpolin lääkäri tyrmää avun tarpeen sanomalla ”you’re too anxious to get help from us” (suom. olet liian ahdistunut saadaksesi meiltä apua). Aukeaman toisella sivulla Äikäs toistaa saman informaation kaavion avulla. Tällainen asioiden toistaminen erilaisilla tavoilla voi sarjakuvassa kuvata tilanteen vakavuutta, mitä kuvaa myös sarjakuvaruudun synkkä tunnelma. Kaavion käyttäminen on saman suuntaista kuvastoa, kuin Tiilikan teoksessa (kuva 3). Edestakaisin menevät nuolet kuvaavat asian monimutkaisuutta. Äikkään hahmo seisoo kaavion vieressä ruudun keskellä varjoissa, kasvot näkymättömissä. Alareunassa on teksti ”no help, no hope” (suom. ei apua, ei toivoa), joka tiivistää sarjakuvan aukeaman sisällön, monimutkaisten hoitokontaktien ja byrokratian

keskellä on vaikea tuntea toiveikkuutta. Äikäs kuvaa byrokratiaa myös monilla muilla sivuilla teoksessaan. Yhtenevää näille byrokratian kuvauksille on se, että Äikkään hahmon kasvoilla esitetään aina negatiivisia tunteita, kuten vihaa tai surua. Näitä tunteita Äikäs on kuvittanut esimerkiksi jättämällä kasvojen piirteet pois (kuvan 4 viimeinen ruutu) tai hikipisaroilla hahmon kasvolla (useissa ruuduissa kuvassa 4).

Myös kirjeiden puolella transpolin ja trans*prosessin monimutkaisuus olivat miltei pääosassa. Äikäs kirjoittaa omassa kirjeessään kattavat perustelut trans*prosessin sekavuudesta seuraavalla tavalla:

”CISN'T on tiivistelmä asioista joita kävin läpi päälle 2 vuotta sitten kun sukupuolenkorjausprosessini oli vasta aluillaan. Sarjakuvassa tuon esimerkiksi ilmi sen kuinka monimutkainen ja epäreilu labyrintti suomen transpoli-prosessi voi olla. Transpoli on vuosi vuodelta osoittanut keskittyvänsä nimenomaan hoitojen eväämiseen heidän mielestään "epävarmoilta" ihmisiltä, sen sijaan että he tarjoaisivat tarvittavan tuen ja apua niille trans-ihmisille jotka vielä pohtivat omaa sukupuolenkokemustaan, tai joiden päivittäinen dysforia helpottuisi vain hormonihoidon ja mahdollisten leikkausten myötä. Kukaan ulkopuolinen ei voi tietää kuka olet yhtä hyvin kuin sinä itse. Olen tässä pisteessä prosessiani silkasta tuurista ja periksiantamattomuudesta, mutta moni muu joutuu yhä räpiköimään ja todistelemaan transpolin kapeakatseisille lääkäreille olemassaolonsa todellisuudesta.”

Uolevi Äikäs, Cisn't, Kirje lukijalleni

Tiilikan kuvaama labyrintti-teema (kuva 3.) toistuu jälleen Äikkään kirjeessä. Kirje käsittelee perusteluja sille, miksi trans*ihmiset ansaisevat saada tukea ja diagnoosin, mutta prosessin monimutkaisuus vaikeuttaa tätä kuulumisen todistamista. Myös Franck kirjoittaa monimutkaisuudesta labyrintti-vertausta käyttäen. ”Itselleni pelkkä lähetteen saaminen perille oli stressaavanlainen labyrintti, josta kaikki eivät selviä.” Sama labyrintti-teema näyttäytyi myös Tiilikan teoksissa, tosin ei kirjeessä, vaan sarjakuvassa (kuva 1).

Äikkään tekstin loppu osoittaa tämän kuulumistyön vaikeutta. Hän sanoo, ettei kukaan ulkopuolinen voi tietää kuka ihminen on. Näin hän sanoo tietävänsä, mihin hän kuuluu, mutta joutuvansa todistelemaan asiaa omien sanojensa mukaan periksiantamattomasti. Viimeinen lause on osoitettu muille trans*ihmisille. ”Moni muu joutuu yhä räpiköimään ja todistelemaan transpolin kapeakatseisille lääkäreille olemassaolonsa todellisuudesta.” Siinä kiteytyy kuulumisen kamppailu, räpiköinti ja todistelu omasta identiteetistä. Myös Tiilikka ja Franck kommentoivat samaa omista kirjeissään:

”On kummallista miten oma olemassaolo ja sukupuoli ovat jollekin jotain mitä pitää tutkia ja ihmetellä. Tuntuu vastenmieliseltä joutua vakuuttamaan joku siitä, että olen oikeasti minä. Itsensä näköiseksi kasvamiseen tarvitaan diagnoosi ja se diagnoosi on lääkärin allekirjoituksesta kiinni.”

Rasmus Tiilikka, ...mutta sehän on pojan nimi, Kirje lukijalleni

”Miksi vain lähetteen saaminen transpolille pitää olla niin hankala kamppailu, jossa tarvitaan paljon tuuria? Pitää tavata oikea lääkäri oikeaan aikaan ja ilman... ennakkoasenteita.”

Onsku Franck, Lahden Setan Zine 2021, Kirje lukijalleni

Tiilikka ja Franck kuvaavat molemmat Äikkään tapaan teksteissään sitä valta-asetelmaa, jonka he näkevät transpolilla olevan. Lääkärillä on valta allekirjoittaa diagnoosi ja lääkärin on oltava oikea, ajan on oltava sopiva ja lääkärillä ei saa olla liikaa ennakkoasenteita. Lääkärille on myös kerrottava juuri oikeanlainen kuvaus omasta trans*identiteetistä, että myös lääkäri uskoo potilaansa kuuluvan trans*diagnoosin piiriin. Franck kuvaa samaa myös omassa sarjakuvassaan, kun hän kertoo ystävänsä lääkärikohtaamisesta.

Kuva 5. Onsku Franckin teoksesta Lahden Setan Zine 2021. Kuva julkaistu tekijän luvalla.

Franckin piirtämän ruudun rajat ovat kuplamaiset, mikä kertoo sarjakuvan kielellä tapahtuman tapahtuvan hahmon muistoissa. Kuvassa on suuri tumma hahmo, jonka rinnassa lukee lääkäri. Hahmon kasvoja ei näy ja hahmon puhekuplat ovat täynnä teräviä piikkejä. Myös hahmon takana on kirkas punainen väri, siinä missä toinen hahmo, joka kuvaa päähenkilön ystävää, saa taustalleen heleämmän pinkin sävyn. Ruudussa lääkäri kysyy hahmolta kysymyksiä tämän seksuaalisuudesta, johon hahmo kommentoi, ettei asia liity hänen trans*sukupuolisuuteensa. Tähän lääkäri vastaa tuhahtaen ja kieltäytyy tekemästä ystävälle lähetettä trans*tutkimuksiin, vaikka sellainen on vastoin lääkäreille tehtyä ohjeistusta trans*sukupuolisten hoidosta.

Hahmo oli yrittänyt kertoa lääkärille kuulumisestaan trans*ihmisten kategoriaan voidakseen saada trans*diagnoosin, mutta lääkäri vaati hahmolta lisätietoja hänen kuulumisestaan muihin ryhmiin, kuten vaikkapa seksuaalivähemmistöön.

Franckin teos on poikkeava Äikkään ja Tiilikan teoksiin nähden, sillä Franckin teos keskittyy erilaisiin transpolin lähetteen hankkimisen monimutkaisuuden aiheuttamiin tunnetiloihin ja kuvaakin niitä värikkäästi ja jopa vauhdikkaasti. Peikkohahmolla on yleensä vain yksi silmä, mutta joissain ruudussa silmät lisääntyvät tai silmä alkaa valua päästä irti itkemisen takia.

Kuva 6. Onsku Franckin teoksesta Lahden Setan Zine 2021. Kuva julkaistu tekijän luvalla.

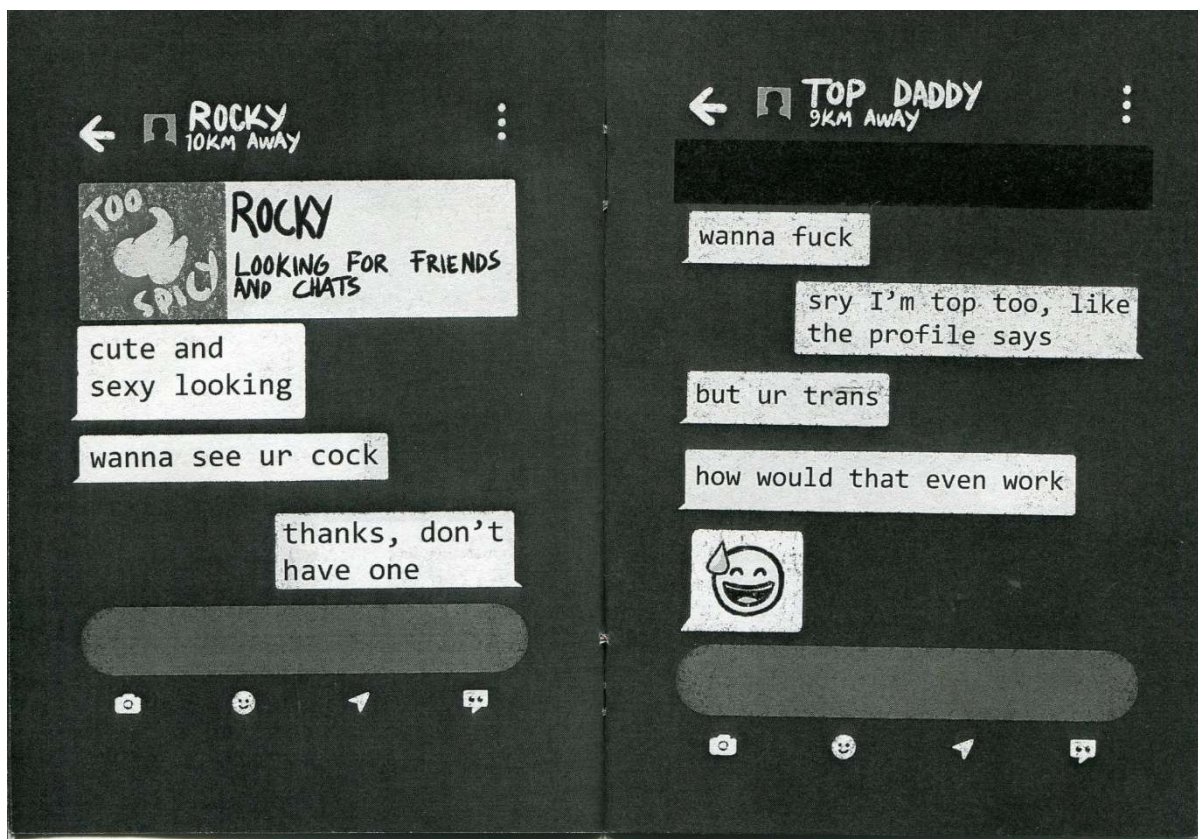
Franckin sarjakuva on ennen tätä sivua (kuva 6.) käsitellyt pettymyksiä, mutta sarjakuvan viimeinen sivu kertoo voitosta. Hahmo on saanut vihdoinkin läheteen transpolille. Kuvaavaa on, että viimeinen asia, mitä hahmo sanoo, on ”nyt sota voi oikeasti alkaa”. Tilanne on ollut vaikea ja hahmo tunnistaa sen, että väliaikainen voitto ja helpotus tarkoittaa lisää kamppailua omasta kuulumisesta siihen joukkoon, joka saa tarvitsemaansa hoitoa.

Sarjakuvien tarinat päättyvät aina jonkinlaiseen voittoon, mutta monessa tilanteessa voitto ei ole kuitenkaan pysyvä. Äikkään sarjakuvan voitto on se, että hän on saanut tarvitsemansa hoidot yksityisen terveydenhuollon puolelta, mutta vielä lopussakin hänen täytyy palata transpolille saadakseen virallisen diagnoosin ja sitä myötä lääkekorvauksen kalliisiin hormonikorvaushoitoihinsa. Franckin tarinassa hahmo saa vihdoinkin läheteensä, mutta hän tietää joutuvansa nyt oikeaan sotaan transpolilla. Tiilikan sarjakuva taas päättyy siihen, vaikka hän saakin voittonaan diagnoosin, saa hän niin kutsutun ”muunsukupuolisen” diagnoosin, jonka avulla sukupuolta korjaavien hoitojen saaminen ei ole mahdollista. Loppu on katkeransuloinen, yhden kamppailun loppuessa alkaa seuraava kamppailu. Teoksissa kuvataan, miten trans*ihmisenä, sukupuolten dualistisen kulttuurin ulkopuolisena, elämä on jatkuvaa kamppailua.

5.3 Kuuluminen (trans*)yhteisöön

Trans*yhteisöön kuuluminen näkyi sarjakuvien sijaan erityisesti kirjeissä. Sarjakuvissa oli kuitenkin myös muita yhteisöjä, joihin kuulumisesta tekijät kamppailivat. Paras esimerkki tästä on Kuun sarjakuva Assimilaatio, joka käsittelee alien-metaforan avulla Kuun omaa sisäistä kamppailua mastektomian, eli rintakehän maskulinisaatioleikkauksen, valitsemisesta.

Myös Sysipuu käsittelee myös sarjakuvassaan yhteisöön kuulumista, mutta hänen sarjakuvassaan yhteisö on trans*yhteisön sijaan homoyhteisö. Hänen teoksensa koostuu erilaisista deittisovellus-Grindr keskusteluista, joissa Sysipuu joutuu perustelemaan kuuluvansa osaksi homoyhteisöä trans*identiteetistään huolimatta (kuva 8).

Kuva 8. Tesla Sysipuun teoksesta being trans on Grindr be like... Kuva julkaistu tekijän luvalla. Sysipuun sarjakuvan loppu ei paljasta onnistuiko hän kuulumaan homoyhteisöön, mutta hänen teoksensa on osa sitä kuulumistyötä, jolla hän osoittaa olevansa osa sekä homoyhteisöä, että trans*yhteisöä. Vaikka sarjakuva käsitteleeikin aiheitaan humoristisesti, jo sarjakuvan takakannessa Sysipuu kertoo jättäneensä transfobisimmat kommentit pois. Sysipuu kommentoikin näitä sarjakuvasta pois jätettyjä keskusteluja tarkemmin kirjeessään, jossa hän pohtii, mitä kaikkea hänen sarjakuvansa olisi voinut olla, jos hän ei olisi päättänyt tehdä siitä humoristista:

”Joo, voisin varmasti tehdä jonkun raastavan ja vakavasti otettavan ja raivokkaan sarjakuvan siitä, miten perseestä on, kun joku Lappalainen cis-homo tuli kuittailemaan mulle mm. lausein “joku pillullinen ei tule mulle pätemään”, kun muina typeryksinä luulin pystyväni hänen kanssaan järkevään keskusteluun queersanaston inklusiivisuudesta. Voisin tehdä sarjakuvaa siitä kuinka paljon keskiverto transihminen saa vihaa niskaansa vain ollessaan olemassa yhteisössä,

jossa meidän pitäisi muka tukea toinen toistamme... Mutta ehkä nää asiat tulee mulle vähän liian lähelle tässä hetkessä.”

Tesla Sysipuu, Being trans on Grindr be like..., Kirje lukijalleni

Sysipuu kertoo kirjeessään kohtaamisesta cissukupuolisen homomiehen kanssa, missä mies torjui Sysipuun yrityksen keskustella queer-sanastosta käyttäen transfobista kieltä. Sysipuu kertoo kirjeessään kuitenkin käyneensä tätä keskustelua kuulumisesta, että trans*miehet kuuluvat homomiesten yhteisöön siinä, missä cismiehetkin. Kirjeensä lopussa Sysipuu vielä kommentoi sarjakuvaansa toivoen, että se saa lukijansa hymähtämään tai nauramaan hänen tragikoomisille Grindr-seikkailuilleen. Sysipuu ottaa sarjakuvallaan osaa siihen keskusteluun, jota trans*yhteisössä käydään muuhun laajempaan queer-yhteisöön kuulumisesta.

5.4 Sarjakuva kuulumistyönä

Kirjeissä sarjakuvien tekijät vastasivat kirjoituskutsun kysymykseen, miksi teit sarjakuvasi, ja moni kertoi tehneensä sarjakuvansa trans*yhteisöä varten. Itse sarjakuvat siis olivat kokonaisuutena kuulumistyötä, jonka tavoite oli ottaa osaa trans*yhteisön keskusteluun, jakamalla omia kokemuksiaan ja antamalla yhteisölle jotakin arvokasta. Esimerkiksi Franck kommentoi asiaa omassa kirjeessään näin:

”Sarjakuvan lukee nopeasti, vaikka sen tekoon menee ääisyys sisältäen kaikki ne ajatukset, epäröinnit, ilot suruineen, saadakseni sieluni (tai sen kaltaisen olemuksen) paperille. Kaikki pysähtyy hetkeksi, toivon tulleeti näkyväksi.

Ehkä joku muukin tunnistaa itsensä tai saa ymmärrystä, toivoa tai jotakin omaan sateenkaarevaan elämäänsä. Se ei kuitenkaan ole minulle pääteema, vaan plussaa. Piirtäessä ymmärrän maailmaa paremmin ja saan oleellisen esiin sisimmästäni.”

Onsku Franck, Lahden Setan Zine 2021, Kirje lukijalleni

Franck haluaa tehdä itsensä näkyväksi, näyttää kuuluvansa osaksi trans*yhteisöä. Lisäksi hän haluaa kutsua myös muut kaltaisensa mukaan, vaikka hän sanookin sen olevan toissijainen tavoite sarjakuvalle. Tiilikka kommentoi asiaa samaan tapaan, sanoen, että myös hän halusi tehdä itsensä olevaksi, mutta hän keskittyi enemmän muuhun trans*yhteisöön:

”Tavallaan halusin tehdä itseni olevaksi. Itseni ja meidät. Halusin opettaa jotain sille, jolla on vielä opittavaa, ohjata tietämättömien katseet oikeaan suuntaan, tehdä sen omilla ehdoillani. Halusin antaa pari hymyä ja vastausta, pari irvistystä ja ihan vaan monta hengenvettoa. Halusin jotain valmista, jotta olisi jotain mistä aloittaa. Halusin kertoa vertaiselleni, että olen tässä - ihan lähellä - ja että aion olla jatkossakin.”

Rasmus Tiilikka, ...mutta sehän on pojan nimi, Kirje lukijalleni

Tiilikka kertoo tehneensä sarjakuvan ensisijaisesti muita trans*yhteisön jäseniä varten. Kertoakseen heille, että hekin saavat kuulua trans*ihmisten kategoriaan, vaikka heidän matkansa trans*prosessissa olisi yhtä vaikea (tai miksei vaikeampikin), kuin Tiilikalla itsellään. Tiilikan kirje ei ole ainoa, joka myös tarjoaa suoraa tukea lukijalleen. Myös Ruun kirje puhuttelee suoraan sen yleisöä, trans*yhteisöä.

”Sarjakuva jota pitelet käsissäsi syntyi vuosia sitten tarpeesta tulla nähdyksi ja kuulluksi. Se valmistui sellaisessa vaiheessa elämääni, joka oli hyvin rauhallinen, tasainen ja onnellinen. Toivon, että sinulle välittyy se sama tunne joka minulla oli sarjakuvaa työstäessäni.”

Elisa Ruu, NeonBinary, Kirje lukijalleni

Ruu toivottaa lukijalleen, trans*yhteisölle, rauhallista, tasaista ja onnellista tunnelmaa, samaa, kuin mikä hänellä itsellään oli sarjakuvaa tehdessä. Tämä toimii vastavoimana sille kamppailulle, jollaista sarjakuvat kuvaavat trans*prosessin olevan.

6 Johtopäätökset

Jo johdannossa kerroin, miten näin yhtymäkohtia Carolyn Steedmanin (2000) kuvaamassa köyhälistön tarinan muodostumisessa trans*ihmisten tarinan muodostumisen kanssa.

Suomessa on trans*sukupuolisuudelle käytössä ICD-10 tautiluokitus F64.0, jonka diagnostisiin kriteereihin kuuluu sukupuolidysforia. Lääketieteellisten hoitojen saaminen julkisesta terveydenhuollosta ilman tätä diagnoosia on mahdotonta (trasek, nd.).

Sukupuolidysforia on kehon ja oman sukupuoli-identiteetin ristiriidasta kumpuavaa pahaa oloa, joka voi näyttäytyä monin eri tavoin (Stryker, 2017, 17). Köyhälistö kertoi tietynlaista tarinaa itsestään kuuluakseen siihen joukkoon, joka saa köyhäinapua, kun taas trans*ihmiset kertovat itsestään tiettyä tarinaa erityisesti voidakseen kuulua trans*diagnoosin piiriin. Tämä dysforiaa, eli kärsimystä, vaativa tarina vaikuttaa myös muihin tarinoihin kuulumisesta.

Vaikka sarjakuvissa käytettiin tehokeinona myös huumoria, kertomukset painottivat usein kärsimyksen kuvauksia todistaakseen, että kuuluminen todellakin oli totta ja oikeaa.

Jaoin kuulumistyön, jota sarjakuvissa kuvataan kolmeen teemaan, jotka olivat kuuluminen trans*ihmisten kategoriaan, kuuluminen trans*diagnoosin piiriin ja kuuluminen (trans*)yhteisöön. Näistä kaksi ensimmäistä, kuuluminen trans*ihmisten kategoriaan ja trans*diagnoosin piiriin näyttäytyivät sekä sarjakuvissa, että kirjeissä oman sukupuolen legitimoimisen kamppailuina ja kolmas, (trans*)yhteisöön kuuluminen oli kahta muuta kategoriaa rauhallisempaa ja neutraalimpaa kuulumistyötä, jolla pyritään legitimoimaan myös muiden trans*ihmisten kuulumista.

6.1 Kuulumisen kamppailut

Ensimmäisessä kamppailussa trans*ihminen joutuu ensin taistelemaan omien sisäistettyjen ajatustensa kanssa siitä, voiko hän olla trans*sukupuolinen. Tällaiseen sisäistettyyn kuvaan ”oikeanlaisesta” trans*ihmisestä voi vaikuttaa esimerkiksi mediassa esitetty kuva trans*ihmisistä tai henkilön läheisten suhtautuminen hänen ajatuksiinsa sukupuolesta.

Tällaista läheisten tai ympäristön aiheuttamaa vaikeutta hyväksyä omaa trans*sukupuolisuuttaan kuvasi muun muassa Uolevi Äikäs, joka kuvaili ympärillään olevien ihmisten ja paikkakunnan vaikutusta trans*sukupuolisuuden löytämiseen ja trans*prosessiin lähtemisen päätöksen tekoon. Myös fyysiset seikat vaikuttavat sarjakuvissa siihen, voiko hahmo antaa itselleen luvan kuulua trans*ihmisten kategoriaan. Tällaisia seikkoja voi olla esimerkiksi oman kehon naisellisuus trans*miehen kohdalla. Henkilö pelkää, ettei hän voisi

koskaan näyttää tarpeeksi miehekkäältä, voidakseen olla uskottava mies. Juuri tällaisissa tapauksissa median usein kiilloteltu kuva kauniista ihmisistä, myös trans*ihmisten tapauksessa, saattaa vaikuttaa mielikuvaan omasta trans*identiteetistä ja sen sallimisesta.

Toisessa kamppailussa trans*ihminen itse ei enää kamppaile itsensä kanssa, vaan hän kamppailee saadakseen diagnoosin, jonka avulla hänen on mahdollista saada tarvitsemiaan sukupuolenkorjaushoitoja. Tämä kamppailu on sarjakuvissa ja kirjeissä suurimmassa osassa ja monissa teoksissa se on miltei koko sarjakuvan tarinan juoni. Prosessi diagnoosin ja siten avun saamiseksi on pitkä, byrokraattinen ja yksinäinen kamppailu, jossa trans*ihminen joutuu oman sukupuolensa legitimoidakseen kertomaan vakuuttavan tarinan omasta trans*identiteettinsä löytämisestä, painottaen erityisesti tarinaa kärsimyksestä.

Jotkut kuvaavat sarjakuvissaan ja kirjeissään saaneensa tukea läheisiltään tai transpolin ulkopuoliselta terapeutilta tai lääkäriltä, mutta transpoli kuvataan jokaisessa sitä käsittelevässä teoksessa labyrinttinä, taisteluna tai temppuratana, joka henkilön täytyy selvittää ja selviytyä siitä voittajana. Monissa sarjakuvissa päähenkilö, omaelämäkerrallisen tarinan minähahmo, joutuu taistelemaan vastustajaa vastaan, joka on kuvattu hädin tuskin inhimillisenä. Välillä epäinhimillisellä transpolin työntekijän hahmolla ei ole kasvossa muita piirteitä, kuin irvistävä suu, tai välillä hahmo leikkaantuu sarjakuvavuodusta siten, ettei tämän kasvoja näy. tarinat pyrkivät vakuuttamaan lukijansa siitä, että piirtäjän minähahmo on kärsinyt tarpeeksi ja siksi hän ansaitsee diagnoosin, mutta vielä enemmän, että hahmo on inhimillinen. Tarinoissa korostetaan minähahmon inhimillisyyttä jyrkkänä vastakohtana tämän kokemalle epäinhimilliselle kohtelulle. Tällainen inhimillisyyden ja epäinhimillisyyden kuvaus on käännetty kuvitusten avulla toisin päin. Trans*ihminen on itse inhimillinen, kun taas transpolin koneiston osa, työntekijä, on epäinhimillinen. Samalla kuitenkin tarina kuvaa epäinhimillistä kohtelua, jossa minähahmon oma määräysvalta tämän omasta kehosta ja identiteetistä asetetaan toistuvasti kyseenalaiseksi riippumatta siitä, miten paljon hahmo näkee vaivaa tekemäänsä kuulumistyöhön.

6.2 Helpottava kuulumistyö yhteisön hyväksi

Viimeinen kuulumistyön tema ei ole enää kamppailua, vaan helpotuksen huokaus, jolla kerrotaan suuremmalle trans*yhteisölle omasta kuulumisesta yhteisöön. Erityisesti Kaino Kuun sarjakuva Assimilaatio kuvaa hyvin myös sitä kuulumista, että trans*henkilö voi lopulta itse päättää haluaako hän kuulua, sopeutua, vallitsevaan cisnormatiiviseen vain kaksi sukupuolta sisältävään yhteisöön, vai haluaako hän mieluummin kuulua trans*ihmisten

yhteisöön, jossa omituisuudelle on enemmän sijaa. Tarinan alien ei halua saada ihmistymisleikkausta, joten ehkä myös trans*ihmisten ei tarvitse muuttaa itseään cisnormien mukaiseksi ja sopeutua suurten massojen joukkoon.

Sarjakuvilla on kirjeiden mukaan myös toinen tarkoitus, joka on helpottaa muiden trans*yhteisöön kuuluvien oloa. Sarjakuvat on näkemykseni mukaan tehty siksi, että niillä voi näyttää laajemmalle trans*- ja queer-yhteisölle, että tekijä kuuluu osaksi yhteisöä. Samalla kuulumistyö ei kuitenkaan rajoitu vain oman kuulumisen todistamiseen, vaan kuulumistyötä tehdään yhteisöllisesti myös muita varten. Moni tekijä mainitsi kirjeessään tehneensä sarjakuvansa siksi, että muut trans*ihmiset voisivat nähdä itsensä teoksessa, nähdä kuuluvansa myös osaksi trans*- ja queer-ihmisten yhteisöä. Näillä oletetun lukijan puhutteluilla tehdään sitä kuulumistyötä, jolla sarjakuva ja sen tekijä ottavat suoraa kontaktia (trans*)yhteisöön.

Teosten tehtävä on siis helpottaa ensimmäistä kuulumisen kamppailua, kuulumista trans*ihmisten kategoriaan, kertomalla, että jokainen voi itse valita oman polkunsaa, eikä ole vain yhtä muottia olla trans*sukupuolinen. Lisäksi teosten tehtävä on myös helpottaa kamppailua trans*diagnoosista transpolin kanssa antamalla tietoa siitä, millaisia tilanteita transpolilla voi tulla vastaan ja miten omista oikeuksistaan tulee pitää kiinni. Jokainen sarjakuva luo omalla tavallaan kuulumista trans*- ja queer-yhteisöön sekä sarjakuvan tekijälle itselleen, että jokaiselle sen lukeneelle ihmiselle, joka pohtii, ettei cisnormatiivinen muotti ole hänelle riittävä.

6.3 Jatkotutkimus

Keskityin tutkimuksessani kuulumistyön kuvauksiin aineistoni sarjakuvissa ja kirjeissä, mutta laaja ja monipuolinen aineisto sisältää erilaisia lisätutkimuksen aiheita. Esimerkiksi ensin etsimäni vastanarratiivit näkyivät joissakin teoksissa ja niiden tarkempi tutkiminen sekä aineistostani, että aineistoni ulkopuolisista trans*sarjakuvista, esimerkiksi verkossa julkaistuista blogisarjakuvista, olisi paikallaan.

Koska olin rajannut aineistoni omakustannesarjakuviin, jäi aineistostani pois kustantamoiden julkaisemia trans*sarjakuvia, kuten vaikkapa Wolf Kankareen sarjakuva Miska Pähkinä, tai Pii Anttosen teos Piin seikkailut cismaailmassa. Myös verkko on täynnä erilaisia blogisarjakuvia tai sosiaalisessa mediassa julkaistuja sarjakuvia, joiden tarkempi tutkiminen vaikkapa niissä esiintyvien trans*narratiivien kautta, olisi tarpeen.

Lähteet

- Austin, Ashley. Dentato, Michael P. Holzworth, Joshua. Ast, Roxanna. Verdino, Anthony. P. Alessi, Edward J. Eaton, Andrew D. Craig, Shelley. L. (2022). Artistic expression as a source of resilience for transgender and gender diverse young people. *Journal of LGBT Youth*, 20(2), 301–325. <https://doi.org/10.1080/19361653.2021.2009080>
- Ernst, Nina. (2022). Bodily Experience and Visual Metaphor in Two Swedish Trans Graphic Narratives. *European Comic Art*, 15(1), 66–86. <https://doi.org/10.3167/eca.2022.150105>
- Galvan, Margaret. Misemer, Leah. (2019). Introduction: The Counterpublics of Underground Comics. *Inks (Columbus, Ohio : 2017)*, 3(1), 1–5. <https://doi.org/10.1353/ink.2019.0000>
- Heimonen, Mona. Harju, Anu A. (2022). Ambivalentti transkansalaisuus: sukupuoli vähemmistöjen kansalaisuuskamppailusta Suomessa. *Sosiologia 2/2022*.
- Holma, Jenni. Järvenpää, Veera. Tervonen, Kaisu. Anttonen, Pii. Lust, Kimmo. Miettinen, Apila Pepita. (2018). *Näkymätön sukupuoli: ei-binäärisiä ihmisiä*. Helsinki: Into.
- Jokinen, Arja. Juhila, Kirsi. (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa: Jokinen, A. Suoninen, E. Juhila, K. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Kauranen, Ralf. Romu, Leena. Vuorinne, Anna. (2023). Vähemmistöt ja moninaisuus nykysarjakuvassa. *Synsygus*, 2/2023.
- Kuurne, (née Ketokivi), Kaisa. Gómez, M. Victoria. (2019). Feeling at Home in the Neighborhood: Belonging, the House and the Plaza in Helsinki and Madrid. *City & Community*, 18(1), 213–237. <https://doi.org/10.1111/cico.12368>
- Kuurne (née Ketokivi), K. Vieno, Atte. (2022). Developing the Concept of Belonging Work for Social Research. *Sociology*, 56(2), 280-296. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1177/00380385211037867>
- Mandolini, Nicoletta. Rizzi, Giorgio Busi. (2023). Brazilian trans activism, comics and communities, between digital and print: the cases of Pequenas felicidades trans and Transistorizada. *European Comic Art*, 16(2), 100–124. <https://doi.org/10.3167/eca.2023.160205>
- McCloud, Scott (1994). *Sarjakuva: Näkymätön taide*. The Good Fellows Ky, Helsinki.

- Naisjärjestöjen keskusliitto. (nd.) Anti-gender-liikehdintä Suomessa ja EU:ssa -hanke. Verkkajulkaisu: <http://naisjarjestot.fi/vaikuttamistyomme/yhteiskunnallinen-vaikuttaminen/anti-gender-liike/>. Viitattu: 21.4.2025.
- Nummelin, Juri. (2018). *Sarjakuvan lyhyt historia*. Vantaa: Avain.
- Puutio, Aalto. (7.6.2021). Potilaalle transtutkimukset näyttäytyvät pitkänä ja raskaana sukupuolisokkelona. Verkkajulkaisu: <https://kehraaja.com/potilaalle-transtutkimukset-nayttaytyvat-pitkana-ja-raskaana-sukupuolisokkelona/>. Viitattu: 16.10.2024.
- Romu, Leena. (2022). Smashing the Ideals of Docile Femininity: Humorous Strategies of Feminist Resistance in Finnish Women's Comics Magazines of the 1990s and 2000s. *European Comic Art*, 15(1), 7–25. <https://doi.org/10.3167/eca.2022.150102>
- Sassatelli, Monica. (2021). Show and Tell. Re-formats: Envisioning Sociology. *Sociologica* 15 (1), 311–319. <https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/12781>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2.3.2023). Laki sukupuolen vahvistamisesta tulee voimaan 3.4.2023. Verkkajulkaisu: <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/laki-sukupuolen-vahvistamisesta-tulee-voimaan-3.4.2023>. Viitattu: 29.12.2024.
- Steedman, Carolyn. (2000). *Enforced Narratives: Stories of Another Self*. Teoksessa: Tess Coslett, Celia Lury & Penny Summerfield (toim.) *Feminism and Autobiography: Texts, Theories and Methods*. Lontoo: Routledge.
- Stryker, Susan. (2017). *Transgender history: the roots of today's revolution* (Second edition.). New York, NY: Seal Press.
- transpolitiikka (n.d.) Verkkajulkaisu: <https://www.instagram.com/transpolitiikka/> Viitattu: 6.12.2024.
- Transtyöryhmä. (24.8.2021). AAVA-hankkeen transtyöpajan kannanotto. Verkkajulkaisu: <https://asy.fi/aava/transtyopajan-kannanotto/>. Viitattu: 28.12.2024.
- trasek. (nd.) Lääketieteelliset kriteerit. Verkkajulkaisu: <https://trasek.fi/perustietoa/sukupuolenkorjaus/kriteerit/>. Viitattu: 16.10.2024.
- Tuomi, Jouni. Sarajarvi, Anneli. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Valojää, Ave. (n.d.) PALKO:n ja WPATH:n hoitosuosituksen vertailu. Verkkajulkaisu: <https://trasek.fi/2020/07/08/palkon-wpathin-vertailu/>. Viitattu: 6.12.2024.

Liitteet

Liite 1. Kirjeet

Tesla Sysipuu, Being trans on Grindr be like...

Jotenkin meikämankeli meni luulemaan, että tällasen tekstin kirjottaminen ois helppoa ja nopeeta, kun aihe on mikä on; mun huvittavia kohtaamisia Grindersistä, jotka kaikki muuten perustuu ihan aitoihin keskusteluihin niiden absurdiudesta huolimatta. Sittenpä huomasinkin että viivyttelin tämän kirjeen kirjoittamista ihan deadlineen asti (kiitos ja anteeks HP) miettiessäni, että miksi oikeestaan tein tän sarjakuvan - muuta kuin siis siksi, että halusin Tampere Kupliin pienlehtimarssiin, ja sitä varten pitää olla tietenkin niitä SARJAKUVIA myytävänä.

Joten siis, mistä syntyi Being Trans On Grindr Be Like? Lyhykäisyydessään, koska elän mun elämää todella pitkälle sillä asenteella, että jos en voi nauraa mun huonoille kokemuksille, niin onko missään sitten mitään järkeä. Käsittelen mun vaikeita kokemuksia, oli ne kuinka vakavia tai keveitä tahansa, usein huumorin kautta, ja tää sarjakuva on vain yksi ilmentymä siitä. Joo, voisin varmasti tehdä jonkun raastavan ja vakavasti otettavan ja raivokkaan sarjakuvan siitä, miten perseestä on, kun joku Lappalainen cis-homo tuli kuittailemaan mulle mm. lausein "joku pillullinen ei tule mulle pätemään", kun muina typeryksinä luulin pystyväni hänen kanssaan järkevään keskusteluun queersanaston inklusiivisuudesta. Voisin tehdä sarjakuvaa siitä kuinka paljon keskiverto transihminen saa vihaa niskaansa vain ollessaan olemassa yhteisössä, jossa meidän pitäisi muka tukea toinen toistamme... Mutta ehkä nää asiat tulee mulle vähän liian lähelle tässä hetkessä. Siunaushan on, että mun lisäksi tässä maassa ja maailmassa kuitenkin on MONTA sarjakuvantekijää, jotka tekee niitä raivokkaita queerteoksia. Niitä, joiden äärellä voi itkeä ja raivostua ja kokea sitä näetyksi tulemisen tunnetta, mukaanlukien myös kaikki sarjakuvantekijät tässä tapahtumassa.

Siihen asti, jaan mielelläni oman elämäni tragikomedioita. Jos lukija hymähtää tälle sarjakuvalle edes kerran, niin olen tehtäväni tehnyt.

Ja ihan oikeesti hei, gootti twinkit soitelkaa. Joking, joking... Unless???

Tesla Sysipuu

Onsku Frank, Lahden Setan zine

Järjestin ja ideoin Lahden setan kanssa zinetyöpajaa, jonka lopuksi painatettiin zineä myytäväksi. Pitkään kitkutin mitä halusin tuoda projektiin, sarjakuvaa tietenkin, mutta millaista? Inspiroiduin muiden tekemistä ja omakohtaisista queer sarjakuvista.

Sarjakuvablogia olin pitänyt jonkin aikaa ja tuntui omammalta kertoa omista kokemuksistani transpolilla kuin fiktiivisestä kertomuksesta.

Silloin ainoa kokemukseni oli kitkainen pääsyni polille, joka avasi myös tuttavien kertomuksia omista kokemuksistaan. Itselleni pelkkä lähetteen saaminen perille oli stressaavanlainen labyrintti, josta kaikki eivät selviä. Miksi vain lähetteen saaminen transpolille pitää olla niin hankala kamppailu, jossa tarvitaan paljon tuuria? Pitää tavata oikea lääkäri oikeaan aikaan ja ilman... ennakkoasenteita. Halusin työhön paljon värejä, kun prosessikin polille oli monenkirjava. Tunteiden skaala oli sanoinkuvaamaton, siksi ne oli pakko piirtää ja kuvittaa.

Piirtäminen sarjakuvan kautta on minulle oleellista, luonnollista. Sain sanottua mitä en huomannut aiemmin. Miksi lääkärit eivät tiedä juuri mitään queer ihmisistä, eikä osaa ottaa heitä vastaan? Miksi hyvä ulosanti on oleellisempaa, kuin avun saaminen? Miksi systeemi on epäreilu?

Sarjakuvan lukee nopeasti, vaikka sen tekoon menee iäisyys sisältäen kaikki ne ajatukset, epäröinnit, ilot suruineen, saadakseni sieluni (tai sen kaltaisen olemuksen) paperille. Kaikki pysähtyy hetkeksi, toivon tulleeti näkyväksi.

Ehkä joku muukin tunnistaa itsensä tai saa ymmärrystä, toivoa tai jotakin omaan sateenkaarevaan elämäänsä. Se ei kuitenkaan ole minulle pääteema, vaan plussaa. Piirtäessä ymmärrän maailmaa paremmin ja saan oleellisen esiin sisimmästäni.

Mie oon mie enkä muuksi muutu ja olen itsestäni ylpeä.

Uolevi Äikäs, Cism't

Hei vaan, sinä hypoteettinen sarjakuvani lukija.

Tuntuu vähän kummalliselta kirjottaa kirje tuntemattomalle tyypille, joka tulee sarjakuvani kautta tietämään minusta asioita joita ihan kuka tahansa ohikulkija ei minusta osaisi

päällepäin päätellä. Sarjakuvan valmistumisestakin on jo kulunut aikaa, ja moni asia on muuttunut suuntaan tai toiseen. CISN'Tiä piirtäessä käytin vielä itsestäni puhutellussa ensimmäistä nimeäni Viima, mutta ajan kuluttua koin itselleni sopivammaksi ottaa käyttöön toisen nimen, Uolevi. Tietäjät tietää, mutta olin aikanaan aktiivinen sarjakuvabloggaaja. Piirsin julkisesti sarjispäiviksiä elämästäni, arjesta ja ahdingoista.

Olenkin taltioinut melkein kaikki elämäni isot asiat sarjakuvamuotoon, joten tuntui luontevalta piirtää myös matkastani kohti omaa kehoa. Kasvoin paikkakunnalla missä ei ollut tilaa pienellekkään poikkeavuudelle. Ahdasmielinen ja myrkyllinen ympäristö ei antanut tilaa itsepohdiskelulle. Lopulta kyllästyin tyytymään muiden mieliksi, ja jätin kaiken taakseni. Sain mahdollisuuden tutustua itseeni ilman muiden arvostelevia katseita. Ja tässä sitä ollaan, saan vihdoinkin elää omana itsenäni, ja olen rakastettu.

CISN'T on tiivistelmä asioista joita kävin läpi päälle 2 vuotta sitten kun sukupuolenkorjausprosessini oli vasta aluillaan. Sarjakuvassa tuon esimerkiksi ilmi sen kuinka monimutkainen ja epäreilu labyrintti suomen transpoli-prosessi voi olla. Transpoli on vuosi vuodelta osoittanut keskittyvänsä nimenomaan hoitojen eväämiseen heidän mielestään "epävarmoilta" ihmisiltä, sen sijaan että he tarjoaisivat tarvittavan tuen ja apua niille trans-ihmisille jotka vielä pohtivat omaa sukupuolenkokemustaan, tai joiden päivittäinen dysforia helpottuisi vain hormonihoidon ja mahdollisten leikkausten myötä. Kukaan ulkopuolinen ei voi tietää kuka olet yhtä hyvin kuin sinä itse. Olen tässä pisteessä prosessiani silkasta tuurista ja periksiantamattomuudesta, mutta moni muu joutuu yhä räpiköimään ja todistelemaan transpolin kapeakatseisille lääkäreille olemassaolonsa todellisuudesta.

Ehkä CISN'T tuo kuitenkin lohtua mahdolliselle trans lukijalleen siitä, että asioilla on tapana järjestyä. Ja jos hypoteettinen cis lukija ei muuta sarjakuvasta saa irti, niin ehkä se on edes osittain hauskaa luettavaa.

Kiitos ja kumarrus.

Uolevi Äikäs

Elisa Ruu, NeonBinary

Hyvä lukija.

Sarjakuva jota pitelet käsissäsi syntyi vuosia sitten tarpeesta tulla nähdyksi ja kuulluksi. Se valmistui sellaisessa vaiheessa elämääni, joka oli hyvin rauhallinen, tasainen ja onnellinen. Toivon, että sinulle välittyy se sama tunne joka minulla oli sarjakuvaa työstäessäni. Vaikka tuota ajanjaksoa seurasi masennus, epävarmuutta ja pitkä vaihe jolloin en piirtänyt ollenkaan, voin ilokseni sanoa että elämässäni on taas taidetta ja onnellisuutta. Olen myös iloinen siitä, että siinä missä vielä ilmestyessään Neonbinary oli vielä melko underground, eikä esimerkiksi muunsukupuolisia hahmoja juuri ollut valtavirtamediassa. Asiat ovat muuttuneet nopealla tahdilla ja esimerkiksi useissa tv-sarjoissa on sukupuoleltaan moninaisia päättähtiä. Samaan aikaan kun vastustus sateenkaarioikeuksia kohtaan yltyy jossain joukoissa, tiedämme että oikeutemme ja näkyvyytemme kasvavat myös. Olen ylpeä niistä kaikista sarjakuvista tässä näyttelyssä, jotka ovat mukana muovaamassa todellisuutta jossa ihmisten moninaisuus tulee esiin aiempaa vahvemmin.

Moni asia on muuttunut; minulla on nykyään pidemmät hiukset ja ehkä kutsuisin itseäni enemmän queeriksi kuin muunsukupuoliseksi. Sitä sana "neonbinary" tarkoittikin: ei jotain ulkopuolista, vaan kokonaista spektriä ihanaa erilaisuutta. Lisäksi menin naimisiin tyypin kanssa, jolle sarjakuva on omistettu ensimmäisellä sivulla. Sarjakuvan aikainen elämänvaihe oli minulle yksi onnellisimmista koskaan ja muistelen sitä suurella lämmöllä. Ihminen on aina muutoksessa emmekä tule koskaan täysin valmiiksi, ja se on minusta ihanaa. On onni voida pohtia itseään ja omaa olemustaan, muuttua ja kasvaa turvallisesti. Toivon sellaista ympäristöä ja avointa mieltä sinullekin, lukija.

Ystävyydellä,

Elisa Ruu

Helsingissä kesäkuussa 2024.

Kaino Kuu, Assimilaatio

Moi Assimilaation lukija! Kiitos, että oot halunnut tutustua miun sarjikkeeseen.

Assimilaation päähenkilö ja tarina on monitulkintaisia. Alunperin tein sen erästä scifiantologiaa varten, johon sitä ei sitten otettu mukaan. Antologian toimitus tulkitsee sen kertovan maahanmuutosta, mikä onkin yks mahdollinen tapa lukee sitä. Myös alkuperäis- ja vähemmistökansojen pakkoassimilaatiot valtaväestöön oli miulla mielessä ja sieltä sarjikkeseen

nimikin tulee. Iso osa lukijoista, joitten kanssa oon jutellu, on tulkinneet Assimilaation kertovan autismista, ja niin se myös kertoo. Alienit metaforana autisteille on jo aika hyvin tunnettu tempu fiktiossa. Ja terveydenhuollossa asiointi diagnosoituna autistina on välillä hampaitakiristävän turhauttavaa (tarinan lääkäri perustuu löyhästi erääseen ällistyttävän ableistiseen terveystieteelliseen lääkärin tutkimukseen). Mutta se, mistä Assimilaation idea lähti liikkeelle, ei oo mikään näistä aiemmin mainituista. Ideointivaiheessa miun päässä pyöri eräs hankala dilemma, johon yritin saada vastausta: halusinko mennä rintakehän maskulinisaatioleikkaukseen vai en.

Tiedän, sukupuolenkorjausleikkaukset pelastaa henkiä. Ne on ehdottoman tärkeä osa transihmisten terveydenhuoltoa. Niiden tarpeellisuus yhteiskunnassa on miulle itsestään selvää. Mutta henkilökohtaisella tasolla? Tarvitsinko mie mastektomiaa oikeesti, vai koinko tarvitsevani sitä, jotta mie sopeutuisin paremmin normeihin ja cissukupuolisten luomaan kuvaan ”hyvästä” transihmisestä? En uskaltanu puhua näistä pohdinnoista ja epävarmuudesta muiden kuin läheisimpien ystäväni kanssa. Miulla oli kuitenkin suuri tarve käsitellä asiaa jollain tavalla, joten päädyin tekemään sarjakuvan, jossa korjausleikkaukseen menevä tyyppi tajuaa tehneensä virheen ja – enempää spoilaamatta, jos et vielä sarjista ehtinyt lukea – päätyy toisenlaiseen ratkaisuun. Assimilaation ja sen makaaberin loppuratkaisun tekeminen selvästi helpotti miun epävarmuuksia, sillä päädyin lopulta menemään leikkaukseen hyvillä mielin, ja oon pääosin tyytyväinen ratkaisuun. Mutta pohdinnat ja jossittelut täytyi käydä sitä ennen, ja toivoisin, että sellaselle ois paremmin tilaa transihmisten hoidossa. Ettei tarviis aina olla vakuuttelemassa, että on sataprosenttisen varma kaikesta. Kaikenlaiset leikkaukset herättää pelkoa ja epävarmuutta. Sen ei pitäis olla peruste evätä niitä keneltäkään.

Mie toivon, että sie löydät Assimilaatiosta itelles sopivia merkityksiä. Loppujen lopuksi se on vain faabelinomainen tarina alienista, joka yrittää sopeutua ihmismaailman ahtaaseen muottiin, ja sellaisenaan se on varmasti samastuttava lähes jokaiselle meistä. Pakolla sopeuttaminen on väkivaltaa, vaikka se kuinka yritettäisiin verhota yksilön hyvinvoinnista huolehtimiseen.

Hyviä ja kummallisia sarjiselämyksiä siulle toivottaen,

Kaino Kuu

Rasmus Tiilikka, ...mutta sehän on pojan nimi.

Niin,

mun piti opiskella lisää, piti valmistua, olla hieno ja hyvä, hankkia valtavasti rahaa, töitä ja kiitosta. Jos on papukaijamerkki pennusta asti otsaan liimattuna, ei tunnu olevan muita vaihtoehtoja. Jokaisesta niiden poikittaisesta sanasta huolimatta (tai oikeestaan juuri niiden vuoksi) muutin kuitenkin luonnoslehtiöni kanssa Kouvolan alle tuupattuun pieneen taajamaan ja aloitin vuoteni kansanopistossa. Se oli vuosi, jolloin sain kodin ja koiran, satamäärin pusuja ja tosi kipeän pään. Opiston päättötyönä sain myös sarjakuvani – ihan ekan ja aivan tosi oman.

Olin miettinyt sarjakuvaa pitkään. Opiston oli tarkoitus olla turvakupla, jonka sisällä ei tarvitsisi miettiä mitään muuta kuin tarinoiden istuttamista kuviksi. Siihen asti kaikki olivat yrittäneet opettaa, että sarjakuvissa(kin) oli jotain vähän väärää ja kelvotonta, että ne eivät ihan istuneet Oikeiden Asioiden joukkoon. Niinkuin en minäkään.

Tavallaan halusin tehdä itseni olevaksi. Itseni ja meidät. Halusin opettaa jotain sille, jolla on vielä opittavaa, ohjata tietämättömien katseet oikeaan suuntaan, tehdä sen omilla ehdoillani. Halusin antaa pari hymyä ja vastausta, pari irvistystä ja ihan vaan monta hengenvettoa. Halusin jotain valmista, jotta olisi jotain mistä aloittaa. Halusin kertoa vertaiselleni, että olen tässä - ihan lähellä - ja että aion olla jatkossakin.

Sarjakuva, jota teen, pyrkii kertomaan sen mitä itse näen. Ruutujen väliin rakentuu koti, jonne saat tulla käymään - ja jäädä, jos tahdot.

Tämä sarjakuva on myös muisto. Olin reputtanut transpolin valtapelin ja roikuin monta vuotta jonkinlaisessa tyhjiössä. Tutkimuksista oli jäänyt paha maku suuhun ja valtavan pieni olo. Halusin ravistaa sen pois.

On kummallista miten oma olemassaolo ja sukupuoli ovat jollekin jotain mitä pitää tutkia ja ihmetellä. Tuntuu vastenmieliseltä joutua vakuuttamaan joku siitä, että olen oikeasti minä. Itsensä näköiseksi kasvamiseen tarvitaan diagnoosi ja se diagnoosi on lääkärin allekirjoituksesta kiinni.

Niin.

Tiedän, ettei se ole reilua. Tiedän miten sattuu, väsyttää ja turhauttaa. Mutta älä anna periksi. Haluaisin ottaa sut mukaan, kun portinvartija väistyy.

Nika Kiiskilä, I'm not boy or girl

Hyvä lukija,

Käsissäsi on sukupuolipohdintainen zine nimeltä I'm Not Boy or Girl. Tämä on ensimmäinen kunnolla autobiografinen sarjakuva jonka olen tehnyt suuremman yleisön luettavaksi, ja se on minulle itselleni hyvin tärkeä ja henkilökohtainen teos.

Kirjoitin I'm Not Boy or Girlin oman elämäni murrosaikana. Vuosi oli 2020. Olin vihdoinkin uskaltanut kutsuaan itseäni muunsukupuoliseksi muillekin kuin itselleni, ja olin juuri vaihtanut nimeäni. Olin ensimmäistä kertaa elämässäni uudessa työpaikassa jossa kukaan ei tiennyt vanhaa nimeäni, kaikki tunsivat vain Nikan, eivät vanhaa nimeäni joka tuntui päivä päivältä vähemmän minulta. Yhtä aikaa minusta tuntui täysin samalta kuin aina ennenkin sekä siltä että olin yhtäkkiä aivan eri ihminen. Pääni oli täynnä ajatuksia, osasin asettaa vihdoinkin asioita uuteen kontekstiin kun analysoin käytöstäni ja kokemuksiani uudella tavalla vieraiden ihmisten kanssa. Eräänä päivänä töissä oli sen verran hiljaista että kirjoitin koko sarjakuvan käsikirjoituksen yhdeltä istumalta päiväkirjanomaisesti pieneen lehtiöön, ja piirsin sen puhtaaksi jo seuraavana viikonloppuna. Se tuntui sarjakuvulta jonka HALUSIN päästä piirtämään ja näyttämään kaikille mahdollisimman pian – halusin huutaa, että tässä minä olen! Katsokaa! Tällainen on Nika!

Onnistun yleensä olemaan paradoksaalinen ihminen siinä miten haluan kertoa itsestäni muille – olen yhtä aikaa todella yksityinen ja täysin avoin kirja. Tuntui oudolta julkaista henkilökohtaisia pohdintoja omasta itsestä zinenä, mutta se tuntui myös tärkeältä ja oikealta. Rakastan itse lukea muiden tarinoita oman itsensä analysoinnista, ja minulle on ollut todella paljon apua muiden kokemusten lukemisesta kun olen yrittänyt opetella tuntemaan omaa itseäni. Se on se mitä toivon myös I'm Not Boy or Girlin saavan aikaiseksi, että siitä voisi olla apua ja kosketuspintaa muille ihmisille. Ehkäpä joku tuntee itsensä nähdyksi lukiessaan minun hassua pikku sarjakuvaani ja ajatuksia omasta itsestäni. Ehkä se saa jonkun ajattelemaan omaa itseään, silloinkin kun kaikki kokemuksemme ovat erilaisia. Se on asia jota toivon lukijalta, että hän voi hetkeksi pysähtyä miettimään omaa itseään, ja löytää tilan pitää itsestään, kuten minäkin vihdoinkin osaan.

Toivottavasti ajattelet itseäsi lempeästi kun luet zineni!

Nika Kiiskilä